पूरक 2010 10th

Roll No. .....

Total No. of Pages : 3

Total No. of Questions : 10

पूर्वमध्यमा द्वितीयखण्ड

विषय कोड : 601

संस्कृतकाव्यम्

प्रथम-प्रश्नपत्रम्

समय : 3 घण्टे

पूर्णांक : 100

सूचना—सर्वे प्रश्नाः संस्कृतमाध्यमेनैव समाधेयाः।

(शिवराजविजयभाषा प्रवेश्योः निर्धारित भागे प्रश्नाः)

1. सत्यविकल्पो विलिख्यताम्। 5

(*i*) अम्बिकादत्तव्यासस्य उपाधिः आसीत् ।

(क) दीपशिखा (ख) घण्टापथः

(ग) शतावधानी-घटिकाशतकवा (घ) आतपत्रम्

(*ii*) शिवराजविजयकाव्ये प्रथमविरामे निःश्वासाः सन्ति।

(क) त्रयः (ख) चत्वारः

(ग) द्वौ (घ) एकः

(*iii*) सौवर्ण्याः रक्षकः कः आसीत् ?

(क) देवशर्माः (ख) माल्यश्रीकः

(ग) भूषणः (घ) श्यामसिंह

(*iv*) काव्यस्य भेदौस्तः –

(क) एकः (ख) द्वौ

(ग) त्रयः (घ) चत्वारः

(*v*) शिवराजविजयः काव्यं विद्यते ?

(क) महाकाव्यं (ख) खण्डकाव्यं

(ग) गद्यकाव्यं (घ) चम्पूकाव्यं

894

2. प्रदत्तैः शब्दैः रिक्तस्थानं पूरयत – 5

(साधग्रेय, सर्वेऽपि, जानीते, तीर्थे-तीर्थे, भद्रशतानि)

(*i*) क्व सम्प्रति ..... घण्टानादः।

(*ii*) जीवन नरो ..... पश्येत्।

(*iii*) को न ..... उदयपुराज्यम्

(*iv*) कार्य वा ..... देहं वा पातयेयम्।

(*v*) तदेव च प्रबन्धुं ..... कुटीरादुत्थिताः

3. यथोचितं युग्मं मेलयत– 5

(*i*)	कदलीदलम्	–	अव्ययम्
(*ii*)	आदित्यपदलाञ्छनः	–	अवरङ्गजीवः
(*iii*)	आलमगीरोपाधिधारी	–	शस्तिखानः
(*iv*)	विजयपुराधीशः	–	वीर विक्रमः
(*v*)	उच्चैः	–	पुटकम्

4. अधोलिखितेषु वाक्येषु सत्यं/असत्यं लिखत– 10

(*i*) शिववीरः "महाराष्ट्र केसरी" इति नाम्ना सम्बोध्यते।

(*ii*) रघुवीरसिंहः शिववीरस्य दूतः आसीत्।

(*iii*) उदयपुरनाम्नी राजधानी महाराष्ट्र प्रदेशे विद्यते।

(*iv*) वीररसः शिवराजविजयस्य मुख्यो रसः अस्ति।

(*v*) हनुमत्मन्दिरं तोरणदुर्गसमीपे आसीत्।

5. एक वाक्येन उत्तरं लिखत – 10

(*i*) शिववीरः सिंहनखशस्त्रेण कस्य वधम करोत् ?

(*ii*) 'रात्रिर्गमिष्यति' त्यादिपद्यं कस्मिन् निःश्वासे अस्ति ?

(*iii*) गौरसिंहः कस्य वेशं धृत्वा अपजलखानं प्रति गतवान् ?

(*iv*) खड्गसिंहः कस्य राज्यस्य भूस्वामी आसीत् ?

(*v*) अवरङ्गजीवः कस्य प्रपौत्र आसीत् ?

6. लघूत्तरीयाः प्रश्नाः समाधेयाः– 25

(*i*) शिववीरस्य कीदृशं वैशिष्ट्यमासीत् ?

(*ii*) प्रथमनिःश्वासस्य कथासारं लिखत।

(*iii*) यवनानां राज्ये भारतेवर्षे किमभवत् ?

895

(*iv*) अम्बिकादत्त व्यासस्य का: रचना: समुपलभ्यन्ते ?

(*v*) महान्त: धर्मस्य कृते किं किं कुर्वन्ति ?

7. दीर्घोत्तरीय: प्रश्न:— 10

शिवराजविजयस्य साहित्यिकं मूल्याङ्कनं विशदीक्रियताम्।

अथवा

''गद्यं कवीनां निकषं वदन्ति'' इति कथनं सुष्टुतया प्रतिपादयत।

(भाषाप्रवेश: प्रथमभागस्य निर्धारितभागे प्रश्ना:)

8. निम्नाङ्कितानां धातु शब्दरूपाणां सर्वेषु वचनेषु रूपाणि लिखत— 5×2=10

(*i*) पठ् धातु: लट्लकार: (वर्तमानकाल:) उत्तमपुरुष:।

(*ii*) गम् (गच्छ) धातु: लृट्लकार: (भविष्यकाल:) मध्यमपुरुष:।

(*iii*) कृ धातु: लङ्लकार: (भूतकाल:) प्रथमपुरुष:।

(*iv*) युष्मद् शब्दस्य प्रथमा विभक्ति रूपाणि।

(*v*) रामशब्दस्य षष्ठी विभक्ति रूपाणि।

9. अवकाशप्राप्तये प्राचार्याय प्रार्थनापत्रं लिखत। 5

अथवा

धनार्थं स्वपितरं प्रति पत्रं लिखत।

10. प्रकृति (धातु) प्रत्ययानाम् अव्ययपदानाञ्च प्रयोगो विधेय: 5

(क) अधोनिर्दिष्टानां शब्दानां प्रकृति-प्रत्ययौ विलिख्य हिन्द्यां शब्दार्थोऽपि लिखत—
क्रीडत्, सेंवमान, श्रुत्वा, अनुभूय, दातुम्

(ख) निम्नलिखितानाम् अव्ययपदानां हिन्द्यां शब्दार्थो लिखित्वा संस्कृते वाक्यप्रयोगं कुरुत— 1×5=5
अत्र, प्रात:, सर्वत्र, तथा, कदा।

(ग) यथायोग्य योजयत— 1×5=5

	(क)		(ख)
(*i*)	यतो धर्मस्ततो जय:	–	श्रीमद्भगवद्गीता
(*ii*)	सत्यमेव जयते	–	महात्मन: वचनम् अस्ति
(*iii*)	सर्वमात्मवशं सुखम्	–	मुण्डकोपनिषद्
(*iv*)	''हितं मनोहारिच वच दुर्लभम्''	–	चाणक्यनीति:
(*v*)	कर्मण्येवाधिकारस्ते	–	महाभारतम्

896

(2)

प्राश्निक कोड क्र. 21190

आमित्र

पृष्ठ क्र. - 1

प्रश्न पत्र/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- पूर्वमध्यमा / उत्तरमध्यमा, खण्ड-प्रथम / द्वितीय

विषय आधुनिक संस्कृतकाव्यम् विषय कोड 601 माध्यम संस्कृत

कुल प्रश्न 10

समय - 3 घण्टा

पूर्णांक 100

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतम अंक
1.	सत्यविकल्पं (i) ग - शतावधानी घटिकाशतकम् (ii) ख - तत्वार: (iii) क - देवशर्मा (iv) ख - द्वौ (v) ग - गद्यकाव्यं	5×1=5
2.	रिक्तस्थानं (i) तीर्थे - तीर्थे । (ii) भद्रशतानि । (iii) जानीते । (iv) साध्वयेयं । (v) सर्वेऽपि ।	5×1=5
3.	युग्मं मेलनं (i) पुष्पकम् (ii) वीरविक्रम: (iii) अवरुं जीव: (iv) शारिलरवान: (v) अव्ययम्	5×1=5
4.	सत्यम् / असत्यम् (i) सत्यम् (ii) सत्यम् (iii) असत्यम् (iv) सत्यम् (v) सत्यम्	~~5×2=10~~ 2+5=10

हस्ताक्षर

897

प्राश्निक कोड क्र. 21140

पृष्ठ क्र. - 2

प्रश्न पत्र/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- पूर्वमध्यमा / उत्तरमध्यमा, खण्ड-प्रथम / द्वितीय

विषय संस्कृतकाव्यम् विषय कोड 601 माध्यम

कुल प्रश्न

समय - 3 घण्टा

पूर्णांक

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतम अंक
5	एक वाक्येन उत्तरं -	~~5×2=10~~ 2+5=10
	(i) शिववीरः सिंहनरवशस्त्रेण अपजलखानस्य वधमकरोत् ।	
	(ii) "रात्रिर्गमिष्यति" इदं पद्यं प्रथम विरामस्य द्वितीये निःश्वासे अस्ति ।	
	(iii) गौरसिंहः गायकवेशं धृत्वा अपजलखानं प्रति गतवान् ।	
	(iv) खड्गसिंहः उदयपुरराज्यस्य भूस्वामी आसीत् ।	
	(v) अवरङ्गजीवः अकबरशाहस्य प्रपौत्र आसीत् ।	
6.	लघुत्तरीयाः उत्तरं -	5×5=25
	(i) महाराष्ट्र देशरत्नम् यवन शोणित पिपासाकुल कृपाण वीरता सीमन्तिनीसीमन्त सुन्दर-सान्द्र-सिन्दूर-दान-देदीप्यमान दोर्दण्ड: मुकुटमणि पारावारः परमोत्साहनाम प्रातः स्मरणीयः स्वधर्मग्रहग्रहिलः शिव इव धृतावतारः शिववीरः आसीत् ।	
	(ii) (परीक्षकस्यानुसारं परीक्षणम्)	
	(iii) यवनानां राज्येषेवानां विनाशनम् धर्मशास्त्राणामग्नौ प्रज्वलनं भक्तिराणां विनाशनं परदारापहरणम् परधनानां लुण्ठनम् च क्रियते स्म। सर्वत्र जनानां आर्तनादाः श्रूयन्ते स्म ।	
	(iv) अवतार मीमांसाकारिका, कथाकुसुमम् गुप्ताशुद्धि प्रदर्शनम्, दुरवकुमकुमारः	

हस्ताक्षर

898

प्राश्निक कोड क्रं 2140

पृष्ठ क्र. 3

प्रश्न पत्र/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- पूर्वमध्यमा/उत्तरमध्यमा, खण्ड-प्रथम/द्वितीय

विषय संस्कृतकाव्यम् विषय कोड 601 माध्यम .....

कुल प्रश्न 10

समय - 3 घण्टा

पुर्णांक .....

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतमअंक
	(V) महान्तो हि धर्मस्य कृते लुण्ठ्यन्ते पात्यन्ते हन्यन्ते किन्तु धर्मं न त्यजन्ति धर्मरक्षायै सर्वसुखान्यपि त्यक्त्वा निशीथेष्वपि वर्षास्वपि, ग्रीष्म-घर्मेष्वपि महारण्येष्वपि, कन्दरिकन्दरेष्वपि व्यालवृन्देष्वपि सिंहसङ्घेष्वपि वारण-वारेष्वपि, चन्द्रहास-चमत्कारेष्वपि च निर्भया विचरन्ति ।	
7	दीर्घोत्तरीय: उत्तर —	10
	साहित्यिक मूल्याङ्कनं — शिवराजविजयेऽम्बिकादत्तव्यासस्य भाषा भावानुसारिणी । समासेन भाषा सरला, सरसा, सुबोधा ओजस्विनी यथावसरं कोमला च । महाकवेः शैली प्रवाहपूर्णा । पात्राणां चरित्रं चित्रमिव सुस्पष्टतां याति । वातावरण देशकाल संस्कृति भावभङ्गिभाकुल शैलीपिच्छनने शैली सक्षमा । नेय बाण इव समासविग्रहा न वा सुबन्धुरिव प्रत्यक्षरश्लेषा । अलङ्करणविधानं नवीनं कल्पनाऽप्यभिनवा । रसोऽत्र वीरः । अङ्गीरकरुणादयश्चाङ्गभूता । हास्य शान्तयोरपि वर्णनमत्राक्षिपथमायाति । अकज्जलवध्यप्रसङ्गे बीभत्सदर्शनमपि सम्मिलति । गद्यकाव्येऽस्मिन् साधर्म्यबोधिका उपमा अभेदबोधको रूपकः उपरि प्रेक्षणात्मिका उत्प्रेक्षा तु मिलत्येव ।	
	(निरीक्षक: स्वमत्या: परीक्षणं कुर्यात्)	
	अथवा	
	गद्यलेखनं कवि प्रतिभापरीक्षणस्थलम् यथा सुवर्ण	

हस्ताक्षर .....

899

प्राश्निक कोड क्रं .....

पृष्ठ क्र. 4

प्रश्न पत्र/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- पूर्वमध्यमा/उत्तरमध्यमा, खण्ड-प्रथम/द्वितीय

विषय संस्कृत काव्यम् विषय कोड 601 माध्यम संस्कृत

कुल प्रश्न .....

समय - 3 घण्टा

पुर्णांक .....

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतमअंक
	परीक्षणं स्थलं निकषम् । यथा निकषोपले कषिता सुवर्णस्यैका रेखा एव पश्यतोहरान् सूचयति सर्वं वैशिष्ट्यं स्वीयं तथैव गद्यस्य एका एव पङ्क्तिः कवेः रससिद्धतां वचनवक्रतां निरीक्षणपटुतां समायोजनकुशलतां चिन्तनपरम्परां विद्याध्ययनसरणिं च तथा संसूचयति एतन्यः कवेर्गुणं स्वीयामपटुतां कवितातलस्पर्शिसमीक्षकः दृष्टिपातात् प्राक् शोधयति । पद्यापेक्षया गद्ये ध्वननातिरेकः सम्पद्यते । यथा- परोन्नतैकस्य प्रत्येकः पादविक्षेपो दर्शकचेतसि विरसतामादधाति विरक्तश्च ततः परावर्तते तथैव गद्यकारस्यापरोक्षरयोजनं वीक्ष्य पाठको विरागायते गद्याध्ययनाच्च विरमति । अत एवोक्तं "गद्यं कवीनां निकषमिति । (निरीक्षकः स्वमत्या परीक्षणं कुर्यात्)	
8.	भाषा प्रवेशः	
	(i) पठ् धातु पठामि पठावः पठामः	5×2=10
	(ii) गम् गच्छ् गमिष्यसि गमिष्यथः गमिष्यथ	2×5=10
	(iii) कृ धातु अकरोत् अकुरुताम् अकुर्वन्	
	(iv) युष्मद् त्वम् युवाम् यूयम्	
	(v) राम रामस्य रामयोः रामाणाम्	
9.	पत्रे सङ्केत संबोधनं दिनाङ्कं भाषादिकं च दृष्ट्वा अङ्काः प्रदानीयाः ।	5

हस्ताक्षर .....

900

प्राश्निक कोड क्रं 2/1.4.0

पृष्ठ क्र. 5

प्रश्न पत्र/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- पूर्वमध्यमा/उत्तरमध्यमा, खण्ड-प्रथम/द्वितीय

विषय संस्कृत काव्यम् विषय कोड 601 माध्यम संस्कृत

कुल प्रश्न .....

समय - 3 घण्टा

पुर्णांक .....

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतमअंक
10	(क) धातु — प्रत्यय: — अर्थ क्रीडित = क्रीड् — शतृ — खेलते हुये सेवमान = सेव् — शानच् — सेवा करते हुए श्रुत्वा = श्रु — क्त्वा — सुनकर अनुभूय = भू — ल्यप् — अनुभव करके दातुम् = दा — तुमुन् — देने के लिए	~~5×1=5~~ 1×5=5
	(ख) वाक्यप्रयोगं (परीक्षकस्यानुसारं परीक्षणम्)	~~5×1=5~~ 1×5=5
	(ग) यथायोग्यं योजयत (i) महाभारतम् (ii) मुण्डकोपनिषद् (iii) चाणक्यनीतिः (iv) महात्मनः वचनम् अस्ति (v) श्रीमद्भगवद्गीता	5

हस्ताक्षर .....

प्राश्निक कोड क्रं .....

पृष्ठ क्र. .....

प्रश्न पत्र/आदर्श उत्तर

परीक्षा का नाम :- पूर्वमध्यमा/उत्तरमध्यमा, खण्ड-प्रथम/द्वितीय

विषय ..... विषय कोड ..... माध्यम .....

कुल प्रश्न .....

समय - 3 घण्टा

पुर्णांक .....

निर्देश

प्रश्न क्रमांक		प्रश्न के लिए अधिकतमअंक

..... हस्ताक्षर .....